

بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر آموزش و یادگیری الکترونیکی در علوم انسانی نظام دانشگاهی ایران

جواد احمدی^{۱*}، دکتر سولماز نورآبادی^۲

۱ و * - نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی دانشگاه شاهد. Email: jahmadi68@yahoo.com

۲ - استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه شاهد. Email: nourabadi@shahed.ac.ir

چکیده

حرکت به سوی رویکردهای نوین در نظام دانشگاهی ایجاب کرده که بسیاری از مراکز آموزش عالی جهان از فناوری آموزش الکترونیکی در ارائه دوره‌ها استفاده کنند. پژوهش حاضر، با هدف بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر آموزش و یادگیری الکترونیکی در علوم انسانی نظام دانشگاهی ایران صورت گرفته است. روش پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات توصیفی- تحلیلی است. در فرایند یاددهی- یادگیری، چرخش تاکید جامعه علمی از یاددهنده به سمت یادگیرنده، روشن است که علاوه بر استفاده از فناوری، لازم است عوامل مؤثر بر افزایش کیفیت یادگیری نیز مورد توجه قرار گیرد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که بکارگیری یاددهی و یادگیری الکترونیکی تاثیر زیادی در یادگیری و علاقمند کردن یادگیرندگان به فراگیری علوم و مهمتر از همه، ایجاد لذت از یادگیری مادام‌العمر دارد. در نظر گرفتن عواملی مانند منابع الکترونیکی، عوامل محیطی، برنامه‌ریزی مناسب، عوامل اجتماعی و اقتصادی، شبکه و سیستم‌های بومی، اینترنت پرسرعت، روش‌های آموزش تلفیقی و همچنین مراودات الکترونیکی، به عنوان عوامل کلیدی موفقیت در کاربرد آموزش مجازی در نظام آموزشی است.

واژگان کلیدی: آموزش الکترونیک، آموزش مجازی، علوم انسانی، نظام دانشگاهی.

Investigating and Analyzing the Factors Influencing E-Learning in the Humanities of Iran's Higher Educational System

Javad Ahmadi, Dr. Soolmaz Nourabadi

Email: jahmadi68@yahoo.com, nourabadi@shahed.ac.ir

Abstract

Many of the world's higher education institutions requires to use E-Learning technology Because of moving towards new approaches in the academic system. The purpose of this study is to investigate and analyze the factors influencing e-learning in the humanities in Iran's academic system. The research method is descriptive-analytic method. In the teaching-learning process, the emphasis of the scientific community is the rotation from the teacher toward the learner. So it is clear that in addition to using technology, it is necessary to consider the factors affecting the enhancement of the quality of learning. The results of the research indicate that the use of E teaching-learning has a great influence on the learning and interest of learners in learning science and, most of all, in the enjoyment of lifelong learning. Considering factors such as electronic resources, environmental factors, proper planning, social and economic factors, native networks and systems, speed of Internet, integrated teaching methods as well as electronic communication is the key factors in the success of the application of virtual education in humanities of Iran's higher educational system.

Keywords: E-Learning, Virtual learning, Humanities, Academic System.

۱- مقدمه

مشخصه آموزش و یادگیری الکترونیک؛ گستردگی، تنوع و قابلیت تغییر بر اساس استعدادها و علاقه‌های افراد است که توانسته است از ابعاد کمی و کیفی، بر روند آموزش تأثیر بگذارد. رویکرد آموزش‌های مجازی و الکترونیک با دستاوردهای عظیم، قابلیت‌های بالقوه و امکان ارائه آموزش در هر زمان و هر مکان، دورنمای خیال‌انگیزی را در مقابل دیدگان پیشگامان این عرصه قرار داده، به نحوی که طی سالیان اخیر استفاده از شیوه‌های آموزش مجازی در رأس برنامه کاری اغلب نظام‌های آموزشی جهان قرار گرفته است. بنابراین چنین تحولی یک ضرورت اساسی و اجتناب‌ناپذیر در شالوده نظام آموزشی است. از سوی دیگر نهادینه کردن این رویکرد تنها بوسیله گسترش فرهنگ، شفاف‌سازی و توسعه روش‌ها و ابزارهای بکارگیری آموزش الکترونیک و مجازی، از طریق پژوهشگران، معلمان و صاحب‌نظران حوزه آموزش و یادگیری امکان‌پذیر می‌باشد (اسلامیان و همکاران، ۱۳۹۴). فناوری اطلاعات و ارتباطات در دهه‌های اخیر با محوریت دانش و خردگرایی انسان و به منظور بهره‌برداری بهینه از اندیشه و سپردن امور تکراری و غیرخلاق به ماشین و همچنین آزادسازی مهارت‌های انسانی، به عنوان محور توسعه جوامع، توجه ویژه سازمان‌ها و محافل علمی را به خود جلب نموده است. در این میان، میزان توسعه و کاربرد فناوری اطلاعات

و ارتباطات در امر آموزش از مهم ترین شاخص های پیشرفت علوم به شمار می رود، به گونه ای که آموزش های مجازی و الکترونیکی به عنوان دستاوردهای مهم این فناوری، از عوامل اصلی جهش های علمی، پژوهشی و فرهنگی عصر حاضر است. از این رو به منظور کاهش شکاف های علمی موجود، گذر از شرایط کنونی و تغییر جهت به سوی جامعه اطلاعاتی مبتنی بر تکنولوژی های روز، مسیری غیر قابل اجتناب است.

آموزش های مجازی زیرمجموعه و فصل مشترک فناوری اطلاعات و ارتباطات و فناوری آموزشی می باشند. در این رویکرد، آموزش از طریق فناوری های الکترونیکی و ارتباطی و یادگیری بر مبنای فناوری هایی مانند اینترنت، نظام های یاددهی هوشمند و نظام های آموزش مبتنی بر رایانه و چند رسانه ای ها استوار است. در ایران طی سال های اخیر با توجه به مسائل و مشکلاتی که جمعیت عظیم یادگیرندگان کشور دارند و امکانات محدود دولتی، بهره گیری از آموزش های مجازی به عنوان راهکار مناسب مدنظر قرار گرفته است. بنابراین برخی مراکز آموزشی دانشگاهی هم در این راستا گام نهاده و به منظور ارتقاء کیفیت و گسترش ابعاد عملکردی آموزش های حضوری از راهکارهای مختلف آموزش های مجازی در کنار خدمات خود استفاده می نمایند. به منظور پیوستن به خیل عظیم جامعه جهانی اطلاعاتی برخط و به روز، مسئولین ذی ربط ناگزیرند توجه ویژه ای را به این مسئله معطوف داشته و سازوکارهای مناسبی در جهت نهادینه ساختن آموزش های مجازی در بطن بستر فعلی آموزش و هم راستا با آموزش های حضوری را ایجاد نمایند؛ چرا که در غیر این صورت با توجه به تغییر پارادایم های اساسی آموزشی در دنیا بر اساس آموزش های مجازی و الکترونیکی و متأثر از دستاوردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات، عدم توجه به این موضوع به طرد شدن و عقب ماندگی از خیل عظیم جامعه علمی فرهیخته و کارآمد و جریان عظیم آن در شاهراه اطلاعاتی عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات می گردد (عباسی پارسا، ۱۳۹۱). با توجه به مطالب اشاره شده، این پژوهش با هدف بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر آموزش الکترونیک در علوم انسانی نظام دانشگاهی ایران می پردازد.

۲- روش شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر، توصیفی- تحلیلی است. بدین منظور مفاهیم مرتبط با موضوع پژوهش، گردآوری و به کشف خطوط اصلی اندیشه های صاحب نظران نظام آموزشی و پرورشی پرداخته شده تا بتوان از مجموعه مفاهیم و ساختارهای مفهومی بدست آمده در جهت تبیین دقیق تر ماهیت موضوع در برنامه درسی نظام آموزشی کشور، استفاده نمود.

۳- یافته ها

برای آموزش تعاریف متعددی ارائه شده است. آموزش تجربه ای است مبتنی بر یادگیری و به منظور ایجاد تغییرات نسبتاً پایدار در فرد تا او را قادر به انجام کار و بهبود بخشی از توانایی ها، تغییر مهارت ها، دانش، نگرش و رفتار نماید. بنابراین آموزش به مفهوم تغییر دانش، نگرش و تعامل با همکاران است. آموزش مستلزم استفاده از برنامه های پیش بینی شده است که شایستگی های موجود در افراد را تقویت و موجب کسب دانش، مهارت و توانایی های تازه در فرد می گردد؛ به گونه ای که بهبود عملکرد را تسهیل می نماید (سیدجوادی، ۱۳۹۱). آموزش یک تجربه یادگیری و یک فعالیت سازمانی برنامه ریزی شده را شامل می شود تا به یک نیاز شناخته شده پاسخ دهد (خصالی، ۱۳۸۵).

در این بین، تعاریف مختلفی از آموزش مجازی که محور پژوهش حاضر است، ارائه شده است. آونگ و همکارانش^۱ (۲۰۰۴) معتقدند آموزش مجازی عبارت است از انتقال محتوای آموزشی یا تجربیات یادگیری با استفاده از فناوری های الکترونیکی. گریسون و آندرسون^۲ (۲۰۰۳) آموزش مجازی را یادگیری رسمی شبکه ای یا آنلاین تعریف کرده اند که طیفی از

^۱. Ong et al

^۲. Garrison & Anderson

فناوری‌های چندرسانه‌ای را بکار می‌گیرد (جعفری فر و همکاران، ۱۳۹۵). همزمان با تغییرات سریع فنون و مهارت‌ها و ظهور پدیده‌های نوین در فناوری اطلاعات و تأثیر آنها بر شیوه‌ها و روش‌های زیستن، فرآیند آموزش نیز که یکی از ارکان اساسی و بنیادین جوامع، متحول و دگرگون شده است. وجود شبکه‌های ارتباطی بسیار گسترده از جمله ابزارها و امکانات آموزشی پیشرفته، روش‌های آموزشی را متحول نموده و این امکان را فراهم ساخته است که طیف وسیعی از جویندگان علم و دانش در نقاط مختلف جهان و از فاصله‌های دور تحت پوشش شبکه آموزشی از راه دور درآیند و با روش‌های متفاوتی از روش‌های سنتی، آموزش ببینند (صالح و دیده‌خانی، ۱۳۹۲). آموزش مجازی دیدمان جدیدی است که در حوزه آموزش و یادگیری پدید آمده و ضمن کمک به جوامع در حال توسعه از منظر اقتصادی و اجتماعی، در زمینه آموزش؛ امکان یادگیری مداوم را برای هر فرد و در هر زمان و مکان فراهم ساخته است (ربیعی، ۱۳۸۱) و چنانچه سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مجریان ذی‌ربط، دیدگاه و گرایش مثبتی در این خصوص از خود نشان دهند، تحقق این امر را امکان‌پذیر و اجرای آن را سرعتی بی‌نظیر خواهند بخشید (لیاوی، ۲۰۰۴).

از مجموعه تعاریف ارائه شده درباره آموزش مجازی می‌توان به این تعریف جامع دست یافت: آموزش مجازی به مجموعه وسیعی از نرم‌افزارهای کاربردی و شیوه‌های آموزش مبتنی بر فناوری اطلاعات اعم از رایانه، دیسک فشرده، شبکه، اینترنت و مراکز آموزش مجازی گفته می‌شود که امکان آموزش و یادگیری را برای هر فرد در هر زمینه، در هر زمان و مکان بصورت مادام‌العمر، فراهم می‌سازد. در واقع منظور از آموزش مجازی، بهره‌گیری از سیستم‌های مجازی است که با هدف کاستن از رفت و آمدها و صرفه‌جویی در وقت و هزینه و در ضمن یادگیری بهتر و آسان‌تر، صورت می‌گیرد. آموزش مجازی امکان فراگیری مستقل از زمان و مکان را برای افراد فراهم می‌کند (معینیان و بنی‌سی، ۱۳۸۵). در طی چند سال اخیر پیشرفت‌های قابل توجهی در فناوری رایانه به‌وجود آمده است. با افزایش استفاده از فناوری‌های جدید ارتباطی، واژه جدید به نام یادگیری مجازی یا الکترونیکی متولد شد. یادگیری که از طریق رسانه‌های الکترونیکی صورت پذیرد، یادگیری مجازی نام دارد (نتو، ۲۰۰۶). در واقع یادگیری مجازی استفاده از فناوری‌های اطلاعات و رایانه برای خلق تجارب یادگیری است (هورتون، ۲۰۰۶). در یادگیری مجازی یادگیرنده به‌منظور کسب دانش و ساخت معانی فردی، رشد تجارب یادگیری و دستیابی به محتوای یادگیری، برقرار کردن تعامل با محتوا، مربی و یادگیرندگان دیگر و برای کسب حمایت و پشتیبانی فرایند یادگیری از اینترنت بهره می‌گیرند (اندرسون و الومی، ۲۰۰۳). در واقع می‌توان اهم خصوصیات یادگیری مجازی را در موارد زیر خلاصه کرد:

- دانش‌آموز محور بوده و نقش معلم به‌عنوان راهنما و تسهیل کننده است.
- دوره‌های آموزشی به صورت تعاملی (کاربرد تعامل در امر یاددهی و یادگیری) هستند.
- برای تمامی گروه‌های سنی است و در همه‌جا و همه وقت فعالیت دارند.
- یادگیری، مشارکتی است. یادگیرندگان، معلمان، و متخصصان را گرد هم می‌آورد.
- یادگیری؛ سریع، زنده و پویا و در عین حال کم هزینه است.
- یادگیری فردی، یعنی بر اساس علایق و توانایی‌های فرد و نیز جامعه است. یعنی امکان استفاده از همه منابع و ابزارهای آموزشی و یادگیری مثل کلاس‌های مجازی و شبیه‌سازی را دارد و فرصت‌های آموزشی برابر را در اختیار همگان قرار می‌دهد.
- کلیه فعالیت‌ها از جمله مدیریت، ثبت‌نام، دریافت شهریه و نظارت، به‌روی شبکه اینترنت انجام می‌شود. بعلاوه کلیه خدمات آموزش مثل ثبت‌نام، آموزش و اعطاء گواهینامه از همین طریق قابل انجام است.

¹. Liaw

². Neto

³. Horton

⁴. Anderson & Elloumi

- دروس توسط استادانی که در محل‌های مختلف قرار دارند، تدوین و ارائه می‌شوند (عبادی، ۱۳۸۳).
- به‌طور کلی مراحل فرایند آموزش مجازی شامل برنامه‌ریزی، طراحی، تولید، ارزشیابی، توزیع، ارائه و پشتیبانی، آموزش و نیز بازاریابی می‌باشد (شعبانی‌نیا و مختاری، ۱۳۸۷). آموزش مجازی نسبت به آموزش‌های سنتی دارای مزایای عمده‌ای است. انعطاف‌پذیری و حذف تردهای بی‌مورد و پرهزینه برای شرکت در دوره‌های آموزشی، از مهم‌ترین مزایای آموزش‌های مجازی است. آموزش مجازی دارای مزایای متعدد دیگری نیز می‌باشد:
- هزینه تولید دوره‌های آموزشی مجازی گران نبوده و با استفاده از نرم‌افزارها و ابزارهای موجود می‌توان پس از تهیه نرم‌افزار مربوطه، اقدام به تولید دوره‌های آموزش مجازی کرد.
- یادگیرندگان قادر به تنظیم آهنگ یادگیری خواهند بود.
- اکثر برنامه‌های آموزش مجازی را می‌توان در زمان نیاز به آنها استفاده کرد.
- سرعت فراگیری آموزش مجازی نسبت به آموزه‌های سنتی به مراتب بیشتر بوده و حداقل ۵۰ درصد بهبود و سرعت را به‌دنبال خواهد داشت و فراگیران دوره‌های آموزش مجازی می‌توانند موضوعات و مطالبی را که نسبت به آنها آشنایی دارند مطالعه نکرده و صرفاً بروی موضوعاتی متمرکز گردند که نسبت به آنها آشنایی وجود ندارد.
- آموزش‌های مجازی از پیام‌های یکنواخت به منظور ارتباط با مخاطب استفاده می‌نمایند (حذف سلاقی و تجارب فردی در مقایسه با آموزش‌های سنتی).
- آموزش‌های مجازی مستقل از پارامترهای زمان و مکان بوده و در هر محل می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند.
- بهنگام‌سازی دوره‌های مبتنی بر آموزش مجازی به سرعت و به سادگی انجام می‌گیرد.
- موضوعات و محتویات تغییر یافته به سرعت به‌روزی سرویس دهنده مربوطه قرار گرفته و فراگیران بلافاصله از نتایج آن بهره‌مند خواهند شد.
- آموزش‌های مجازی باعث افزایش قدرت نگهداشت اطلاعات در فراگیران می‌گردد و در این راستا از عناصر متفاوتی نظیر: صوت، تصویر، امتحانات کوتاه‌مدت، ارتباط متقابل با یادگیرنده و سایر موارد برای تأکید مجدد در فراگیری هدفمند استفاده می‌گردد. در صورتی که فراگیران بخش‌هایی از یک دوره آموزشی را به درستی فراموش کرده باشند، می‌توانند در زمان دلخواه مجدداً بخش مربوطه را مطالعه نمایند.
- مدیریت برنامه‌های آموزش مجازی برای گروه‌های زیادی از یادگیرندگان به سادگی انجام خواهد شد.
- دنبال نمودن وضعیت آموزشی یادگیرندگان و میزان پیشرفت به‌وجود آمده (یانگ^۱، ۲۰۰۱).
- در مطالعات وسیعی که پیرامون ارزیابی اثربخشی آموزش مجازی انجام شده می‌توان به نتایج زیر اشاره کرد:
  - موارد درسی برابر و گاه برتر از مواد درسی سنتی بوده است
  - فراگیران در مورد دسترسی به معلمان و تجربیات آموزشی رضایت بیشتری ابراز داشته‌اند.
  - مشارکت فراگیران در دروس افزایش یافته است
  - فراگیران بطور کلی در ارتباط با دروس رضایت بیشتری داشته‌اند.
  - توان ترکیب اطلاعات و حل مسائل دشوار و پیچیده در فراگیران افزایش داشته است
  - سطح و میزان علاقه به محتوای دروس افزایش یافته است.
- تحقیقات کرسلی نشان داد آموزش مجازی دارای هزینه- اثربخشی بیشتری نسبت به آموزش چهره به چهره می‌باشد. تحقیقات بعدی نشان‌دهنده این واقعیت است که آموزش مجازی نتایج خاص بسیار بهتری در حل مسائل پیچیده و یا بازده یادگیری بیشتری نسبت به دوره‌های آموزشی سنتی به همراه دارد. آموزش مجازی را می‌توان نوعی فعالیت برنامه‌ریزی شده و

¹.Yeung

سیستماتیک متوالی نامید، که معمولاً تحت هدایت سرپرستان ماهر صورت می‌گیرد، به گونه ای که هدف آن توسعه سطح دانش، مهارت و الگوهای رفتاری مورد نیاز افراد برای انجام مناسب و با کارایی بالای فعالیت‌هایشان می‌باشد. درک صحیح عوامل مختلفی که باعث ترویج و یا مانع از رشد یادگیری می‌شوند، در هنگام طراحی و توسعه برنامه‌های آموزشی دارای اهمیت بالایی می‌باشد. در آموزش سنتی مربیان به عنوان عاملی مهم در محیط آموزشی مطرح می‌باشند. آمادگی و دانش مربیان در آموزش سنتی نقش مهمی در توانایی وی برای آموزش دارد (محمودی فراهانی، ۱۳۹۳). محققان زیادی به بررسی و مقایسه روش‌های سنتی آموزش و همچنین روش‌های نوین آموزش‌های الکترونیک پرداخته‌اند. رابرت برنارد طی تحقیقی به بررسی مقالات موجود در این حوزه پرداخته است (کلارک^۱، ۲۰۰۵). برنارد در مقاله خود مروری بر تحقیقات پیرامون مسائلی چون آموزش‌های سنتی و آموزش‌های مجازی پرداخته و روش‌ها و مدل‌های مفهومی محققین مختلف را ارائه نموده است (برنارد^۲، ۲۰۰۴). هرچند فرآیندهای آموزش مجازی و سنتی طی دهه‌های اخیر دارای اشتراکاتی گشته‌اند، هنوز هم بین این دو نوع آموزش تفاوت‌هایی شناخته می‌شود (ابریکر و تین، ۲۰۰۴). لارسون آموزش‌های سنتی را به عنوان آموزش‌های مربی محور، هماهنگ و دارای گروه‌های برنامه‌ریزی شده طبقه‌بندی نموده است؛ حال آن‌که آموزش مجازی را یادگیرنده‌محور، ناهماهنگ (از نظر زمانی) و قابل دسترس در تمامی زمان‌ها و مکان‌ها می‌داند (لارسون، ۲۰۰۲). در جدول زیر به طبقه‌بندی تفاوت‌های موجود در آموزش‌های سنتی و آموزش‌های مجازی پرداخته شده است.

جدول ۱: طبقه‌بندی تفاوت‌های بین آموزش مجازی و سنتی (ابریکر و تین، ۲۰۰۴)

آموزش سنتی	آموزش مجازی	
گروهی	فردی	تمرکز دوره
معلم‌محور	یادگیرنده‌محور	تمرکز محتوا
هماهنگ	ناهماهنگ	ترکیب
برنامه‌ریزی شده	تمام وقت	زمان
کلاس درس	تمام مکان‌ها	مکان
استانداردی	سفارشی	انعطاف پذیری
ثابت، بادوام	پویا، گذرا	محتوا
نسخ چاپی	الکترونیکی	توزیع منابع درسی
خود بخودی	ساختارمند	تعامل

بر اساس مطالعات پاپ^۳ عوامل مؤثر بر موفقیت یادگیری الکترونیکی عبارتند از: مالکیت هوشمندانه، مناسب بودن دوره برای محیط یادگیری الکترونیکی، محتوای دوره، نگهداری دوره الکترونیکی، و سنجش موفقیت یک دوره الکترونیکی (پاپ، ۲۰۰۰). ولری و لرد^۴ بر اساس مطالعه خود، بر روی سه جنبه، فناوری (سهولت دسترسی و هدایت، طراحی واسط و سطح تعامل) آموزشگر (نگرش نسبت به فراگیران، تعامل کلاسی و مهارت فنی آموزشگر) تأکید دارد (ولری، ۲۰۰۰). گاویند اسمی به هفت عامل اصلی در موفقیت یادگیری الکترونیکی اشاره می‌کند: پشتیبانی سازمانی، تدوین محتوا، تدریس و یادگیری، ساختار درس، پشتیبانی از فراگیران، پشتیبانی از معلمان و ارزشیابی (گاویند اسمی، ۲۰۰۲). بر اساس مطالعه کارال^۵ علاقه و انگیزه

¹. Clark

². Bernard

³. Papp

⁴. Volery, T., & Lord, D.

⁵. Karal

فراگیران و زیرساخت‌های فنی (اینترنت، سخت افزار رایانه‌ای) نقش مهم در موفقیت آموزش از راه دور ایفا می‌کند (کارال، ۲۰۱۰). بر اساس مطالعات سلیم، عوامل اصلی در موفقیت آموزش مجازی در چهار دسته تقسیم شده است؛ ویژگی‌های معلمان (تمایل به بهره‌گیری و کنترل فناوری و شیوه تدریس)، ویژگی‌های یادگیرندگان (قابلیت‌های کار با رایانه، مشارکت تعاملی و مفاد دوره‌ای آموزشی یادگیری الکترونیکی)، فناوری (سهولت دسترسی و زیرساخت‌ها) و حمایت از یادگیری الکترونیکی، به معنی هر نوع فعالیتی که بتواند در تضمین موفقیت آموزش‌های مجازی مؤثر واقع شود (کاردان، ۱۳۸۱). این موارد بر تصمیم‌گیری پیرامون پذیرش و انطباق فناوری یادگیری الکترونیکی تأثیر می‌گذارد (سلیم، ۲۰۰۷). از نظر امامی (۱۳۸۷) عوامل مهارت و مشارکت، منابع الکترونیکی، عوامل محیطی (فنی و قانونی)، برنامه‌ریزی مناسب، عوامل اجتماعی، اقتصادی و سنتی، شبکه و سیستم‌های بومی، نرم‌افزار و سخت‌افزار، اقبال مسئولین، اینترنت پرسرعت، روش‌های آموزش برخط و تلفیقی و همچنین مرادوات الکترونیکی، به عنوان عوامل کلیدی موفقیت در کاربرد آموزش مجازی در نظام آموزشی ایران است.

حال توجه به این نکته ضروری است که امروزه با بلوغ و رشد آموزش مجازی، بالا رفتن پیچیدگی‌های ناشی از کاربرمحوری یا مشتری مداری، و افزایش شدت رقابت در آن، موفقیت در این عرصه به یک مسئله بحرانی و مبرم تبدیل شده است. تحقیقات نشان می‌دهند که تعداد زیادی از دانشجویانی که دوره‌های آموزش مجازی را آغاز می‌کنند، تمایلی به ادامه و اتمام آن ندارند. سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود، این است که چه مشکلی در سیستم آموزش مجازی در نظام دانشگاهی بویژه در علوم انسانی دانشگاهی وجود دارد که باعث می‌گردد به خوبی عمل نکند. پاسخ به این سوال، محققین و متخصصین را بر آن داشت تا به دنبال ارزیابی میزان موفقیت این سیستم‌ها باشند، بطوری که روش‌های ارزیابی اثربخشی سیستم‌های آموزش مجازی امروزه به یک موضوع بسیار مهم، هم در تحقیقات و هم در اجرا، تبدیل شده است (اوتارخانی و همکاران، ۱۳۹۱). از سویی دیگر، چون تلاش ناموفق در پیاده‌سازی آموزش مجازی در بازگشت سرمایه منعکس می‌شود، موفقیت در آموزش مجازی یکی از مباحث بسیار مهم می‌باشد (گاوینداسامی، ۲۰۰۲). در حقیقت ادامه رشد جهانی تقاضا برای آموزش مجازی و پذیرش جوامع مجازی، نیازمند اندازه‌گیری میزان مؤثر بودن و سودمندی آنها در امر آموزش است و مشابه تمام انواع سیستم‌ها، در آموزش مجازی نیز باید ارزیابی را مدنظر قرار داد تا اثربخشی فرایند تعلیم و یادگیری تعیین شود (کارال، ۲۰۱۰).

۴- بحث و نتیجه‌گیری

ماهیت فناوری جدید، نگرش‌های یادگیری را تغییر داده است و روش‌های آموزشی به روش‌های یادگیری تبدیل شده‌اند. الگوی تدریس و یادگیری در عصر اطلاعات به این صورت است که یادگیرندگان در یادگیری‌شان، مهارت‌ها و ابزارهای جدید را مانند یک خلبان کسب می‌کنند. آموزشگران به عنوان دریانورد یا کمک خلبان خدمت می‌کنند. آنها، فراگیران را جهت رسیدن به اطلاعات، دسته‌بندی و کاربری مناسب دانش در حل مساله و تصمیم‌گیری راهنمایی می‌کنند، جهان را به کلاس آورده و دانش‌پژوهان را جهت تعامل با دیگران در یک زمینه جهانی، تشویق می‌نمایند. به عبارت دیگر نقش معلم در محیط‌های یاددهی الکترونیکی از انتقال‌دهنده اطلاعات به تسهیل کننده، ناظر و طراح آموزشی تغییر می‌یابد. یعنی از دانای روی صحنه به راهنمای کنار صحنه تبدیل می‌شود (جعفری، ۱۳۸۳). بطور خلاصه بهره‌مندی از آموزش الکترونیکی در نظام دانشگاهی بویژه در علوم انسانی از ضروریات نظام آکادمیکی است. و همانطور که اشاره شد از مهم‌ترین مزایای آن برای این دوره می‌توان به مواردی مانند، افزایش کیفیت یادگیری و آموخته‌های فراگیران، علاقمند کردن یادگیرندگان به یادگیری، سهولت دسترسی به اطلاعات روز در زمان اندک، بالا بردن کیفیت صحت مطالب درسی و علمی، تقویت و رشد هوشی فراگیران و بهره‌گیری از تکنولوژی‌های مناسب آموزش، اشاره کرد. در این میان لازم است عوامل مؤثر در افزایش کیفیت آموزش الکترونیکی در علوم انسانی نظام دانشگاهی کشور در نظر گرفته شود تا درصد تحقق اهداف دوره آموزشی را به بالاترین حد ممکن رساند و با بازخوردهایی که از هر دوره بدست می‌آید، دوره آموزشی بعد را بهتر و کارآمدتر اجرا نمود.

منابع و مراجع

- اسلامیان، حسن؛ جهانبخشی، مزگان؛ رحمانی، مرضیه (۱۳۹۴). آموزش الکترونیک در نظام آموزش عالی؛ اولین کنفرانس بین المللی مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم تربیتی، ساری، شرکت علمی پژوهشی و مشاوره‌ای آینده ساز. دانشگاه پیام نور نکا.
- اوتار خانی، علی؛ دلاوری، وحید (۱۳۹۱). سنجش رضایت دانشجویان از سیستم‌های آموزش الکترونیکی. چشم انداز مدیریت. (۱۰۱): ۷۳-۵۱.
- جعفری، پرپوش. (۱۳۸۳). بررسی دانشگاه مجازی به منظور ارائه یک مدل مناسب جهت نظام آموزش عالی کشور. رساله دکتری. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات ایران.
- جعفری فر، زهره؛ خراسانی، اباصلت؛ رضایی زاده، مرتضی (۱۳۹۵). شناسایی و رتبه بندی چالش‌های یادگیرندگان در آموزش و بهسازی مجازی منابع انسانی (مطالعه موردی دانشگاه شهید بهشتی). نشریه علمی- پژوهشی فناوری آموزش، (۲)، ۸۵-۱۰۴.
- ربیعی، حمیدرضا (۱۳۸۱). طرح ملی توسعه مراکز آموزش عالی مجازی. وزارت علوم و تحقیقات و فناوری، ویرایش سوم.
- شعبانی‌نیا، فریدون؛ و مختاری، وحید. (۱۳۸۷). تحلیل و طراحی سیستم‌های آموزشی الکترونیکی (مجازی). تهران: نشر خانیران.
- صالح، سارا؛ دیده خانی، حسین (۱۳۹۲). بررسی رابطه انگیزش و سطح مهارت‌های فناوری اطلاعات با پذیرش سیستم‌های آموزش الکترونیک، (مطالعه موردی معلمان پایه ششم ابتدایی شهرستان گرگان)، دومین همایش ملی علوم مدیریت نوین، گرگان، مؤسسه آموزش عالی غیرانتفاعی حکیم جرجانی.
- عبادی، رحیم. (۱۳۸۳). یادگیری الکترونیکی و آموزش و پرورش. تهران: انتشارات آفتاب مهر.
- عباسی پارسا، الهه (۱۳۹۱). امکان‌سنجی پیاده‌سازی آموزش مجازی در دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی و ارائه راهکارهای مناسب، پایان کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. دانشگاه علامه طباطبایی.
- معینان، داوود؛ و بنی سی، پرناز. (۱۳۸۵). نگرشی نو بر آموزش مجازی. تهران: انتشارات شهر آشوب.
- Anderson & Elloumi, F. (2003). *Theory and Practice of Online Learning*. Athabasca University, Retrieved From cde. Athabasca.ca/ onlinebook.
- Clark, R. (2005). Four steps to effective virtual classroom training. *Learning Solutions Magazine*.
- Govindasamy, T. (2002). Successful implementation of e-learning: Pedagogical considerations. *The internet and higher education*. 4(3-4), 287-299.
- Horton, William. (2006). *E-learning by design*. San Francisco. CA: John Wiley & Sons.
- Karal, H., Çebi, A., & Pekşen, M. (2010). Student opinions about the period of measurement and evaluation in distance education: the difficulties. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 9, 1597-1601.
- Liaw, S. S. (2004). Considerations for Developing Constructivist Web Based Learning. *International Journal of Instructional Media*. 31, 309-321.
- Neto, F. M. M. (Ed.). (2006). *Advances in computer-supported learning*. IGI Global.
- Salim, H. (2007). *Critical Success Factors for E- Learning acceptance: Confirmatory Factory Models Computers and Education*. 49, 396-413.
- Volery, T., & Lord, D. (2000). Critical success factors in online education. *International journal of educational management*. 14(5), 216-223.
- Yeung, D. (2001). Quality Assurance of Web-Based Learning in Distance Education Institutions. *Online Journal of Distance Learning Administration*. 4(4), n4.